

Penningen en gevelstenen

Twee ambachten in beweging

Je kunt het nauwelijks toeval noemen dat hedendaagse kunstpenningen en moderne gevelstenen in een vergelijkbare artistieke positie verkeren. Beide heten 'toegepaste kunst', maar daar zijn kanttekeningen bij te zetten. Tijdens de uitvoering van opdrachten, als penningmaker en gevelsteenhouder, viel het mij op dat telkens weer de vraag rijst of je wel met kunst bezig bent. Naar mijn idee is het kunst, maar door twijfel ga je nadenken, vooral als mensen met wie je daarover van gedachten wisselt, vaker dan je lief is, een andere mening zijn toegegaan.

Ik heb er geen gedegen onderzoek naar gedaan, maar als ik tijdens open atelier manifestaties voor de Amsterdamse stadswijk waarin mijn atelier zich bevindt het onderwerp aansnijdt bij bezoekers, dan blijkt dat penningen en gevelstenen wel degelijk 'kunstzinnig' worden gevonden. Beide ambachten krijgen tijdens de gesprekken een bepaalde artistieke erkenning. Ondertussen is mij duidelijk geworden dat de gevelsteen vooral leuk gevonden wordt vanwege de decoratieve aspecten; penningen kent men slechts in de medaillevorm als een ceremonieel product voor evenementen, uitgereikt na bijvoorbeeld een grote sportprestatie. Het idee penning blijft bij het publiek voor mij zorgelijk dicht bij de begrippen medaille en hondenpenning. Dat producten als penningen en gevelstenen worden uitgevoerd door kunstenaars, wordt zonder morren geaccepteerd als 'mooi (betaald) werk voor ze'.

Gevelstenen gelden voor mij als weliswaar exclusieve, maar openbare kunstwerken. Kunstpenningen genieten minder blootstelling aan het publiek dan moderne gevelstenen. De toepassing

van een gevelsteen leent zich voor het kijkgenot van voorbijgangers in de openbare ruimte, naast een hint naar de identificatie van de opdrachtgever/koper en/of het pand. De laatste decennia valt een penning, naar de aard van zijn uitvoering, steeds vaker onder het begrip 'autonome kunst', waarmee die zijn status binnen de de toegepaste kunst kan zijn ontgroeit. Ik durf daarom te beweren dat beide ambachten, elk op een eigen wijze, in beweging zijn in de richting van meer artistieke en persoonlijke exclusiviteit.

De moderne gevelsteen is een eenmalig product van (meestal) een opdracht voor deze uiting van toegepaste kunst. Toch krijgt die minder gauw het etiket 'kunst' opgeplakt dan moderne designpenningen. Er ontwikkelt zich een tegenstelling in de penningkunst zelf, en ook tussen beide artistieke ambachten. Terwijl het beroep penningmaker plaats maakt voor dat van 'ontwerper', verandert de penning in een conceptueel kunstwerk dat in toenemende mate uitleg behoeft. De moderne gevelsteen doet het rustiger aan, behalve in taalkundig opzicht. Door

LUCIE NIJLAND

Gevelsteen door Hans 't Mannetje

een vergaande originaliteit in de teksten, dikwijls met een vertaalslag naar een diepere betekenis, vaak met humor, steekt de moderne gevelsteen de penningkunst tekstueel de loef af. Ook in de kwaliteit van de belettering.

Vergeleken met kunstpenningen heeft de gedaante van de moderne gevelsteen een minder opvallende verandering ondergaan. De straatnummering heeft lang geleden zijn taak als adres-ijkpunt al overgenomen. Het nut is vervangen door meer kijkgenot. Dat laatste is ook het streven bij de penningkunst, geuit als kunstobject. De penning is geen saai ding meer dat in een grote oplage geproduceerd wordt, maar eerder een exclusief object - zowel in materiaal als

Gevelsteen door Hans 't Mannetje

uitvoering – dat steeds vaker belandt in museale vitrines of design collecties.

Beide ambachten horen in wezen nog steeds tot wat wij verstaan onder 'toegepaste kunst', waaronder wordt begrepen: een esthetische vormgeving voor voorwerpen met een praktisch nut. Door hun toegenomen exclusiviteit, is bij beide ambachten een kentering gaande. Moderne gevelsteen-beeldhouwers acht ik beeldhouwer-kunstenaar, met een duidelijk behoud van het ambacht. Voorheen waren dat vaak gevelsteenhakkers die in het steenhoudersvak zaten en meestal geen kunstenaars genoemd werden. Penningmakers laten in toenemende mate het ambacht links liggen, ruimte gevend aan ontwerpers/designers van objecten om de ceremoniële functie over te nemen. Wat daarbij opvalt is de beperkte en zeer selectieve verspreiding van de (exclusieve) werken als 'highbrow art', zeker in vergelijking met sommige penningoplagen van voorheen.

Naast het afzwaaien van beeldhouwers die het penningvak de rug toekeren of ermee stoppen vanwege hun hoge leeftijd, is het boeiend om te zien hoe de penningwereld een toename kent van ontwerpers die gebruik maken van de nog bestaande instanties voor de financiering en promotie van wat voorheen penningkunst heette. Naar mijn mening is 'penningkunst' een aantrekkelijk begrip geworden voor objecten die op zoek zijn naar onderdak. Mijn voorzichtige conclusie is dat, ondanks de ontwikkelingen van beide soorten toegepaste kunst naar autonome en exclusievere kunstuitingen, de moderne gevelsteen binnen de toegepaste kunst blijft, terwijl de penningkunst moeite heeft zich daarbinnen te handhaven. Wellicht dat vergelijking tussen moderne gevelstenen en penningkunst een bijdrage levert aan de discussie over de toekomst van de laatste. ■

Dit artikel verscheen in een verkorte versie eerder in *De Gedachtenis, tijdschrift voor moderne gevelstenen* 11 (september 2009).